

Література:

1. Качак Т. Б. Академічна риторика. Підручник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 216 с.
2. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
3. Пінчук Ю. Комунікативні якості культури мовлення вчителя-логопеда. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 26. С. 179–184.
4. Хома Т. Силабус дисципліни «Культура мовлення та академічна риторика у спеціальній освіті». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/49057> (Дата звернення: 6.03.2023)

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЛОГОПЕДІЇ В ХІХ СТ.

Козинець О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри логопедії та логопсихології

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Необхідність вивчення історії вітчизняної спеціальної освіти, зокрема однієї з її галузей логопедії, підкреслюється низкою вчених та вимогами сучасності, проте наукових робіт, присвячених вивченню історії логопедії в Україні небагато.

Одним із перших, хто почав досліджувати історію логопедію і на теренах України був В. Селіверстов, який висвітлював уявлення про порушення мовлення в Древній Русі, тобто, відповідно до загально-прийнятої філософської періодизації історії науки, ще у донауковий період історії вітчизняної логопедії. Також відомі роботи Н. Власової та К. Беккера (1983), С. Коноплястої (2010), І. Сікорського (1889), І. Тонконог (1954), Ж. Глозмана і Л. Цветкової (1987) присвячені вивченню історії окремих форм порушень мовлення [1; 4].

Вчення про порушення мовлення зародилося в Античну епоху і пройшло ряд періодів свого розвитку. В Західній Європі роботи, присвячені порушенням мовлення (І. Беме, Р. Вуазен та ін.) з'явилися **на рубежі XVIII – XIX ст. На етапі з другої чверті XIX ст. по 1860 рр.** відомості про порушення мовлення в основному містяться в перекладах

і оглядах робіт зарубіжних авторів. Вітчизняних робіт на цьому етапі вкрай мало. Проте А. Безлюдова зазначає, що монографія **Х. Лагузена «Способы преодоления заикания», яка з'явилася в 1838 році** не поступається, а багато в чому перевершує рівень зарубіжних досліджень цієї форми порушення мовлення. [8] Публікації того періоду стосувалися здебільшого відомостей про заїкання та порушення голосу. На даному історичному етапі розвитку суспільства підвищення інтересу до дослідження порушень мовлення та голосу сприяло зростання соціально-економічної потреби в «мовленнєвих» професіях [1; 5]. Крім того, активно розвивалися науки про людину (анатомія, фізіологія, клінічна медицина та ін.), де також накопичувалися знання про порушення мовлення та голосу.

У другій половині XIX століття зростає кількість вітчизняних робіт, що стосуються порушень мовлення. Зміна стилю наукового мислення сприяла формуванню основних напрямків в науці, зокрема, в природознавстві, це: систематизація досліджуваного матеріалу, розгляд явища в розвитку і в контексті зовнішніх і внутрішніх умов, інтеграція та диференціація наук. Ці напрямки відбилися і на розвитку уявлень про порушення мовлення та призвело до початку вивчення уже багатьох форм порушень [1–3].

Починаючи з 1880-тих років, наукові роботи про порушення мовлення вітчизняних авторів ні в кількісному, ні в якісному відношенні не поступаються роботам авторів зарубіжних, а деколи навіть їх перевершують (М. Манассеїн (1882), І. Сікорський (1889), І. Хмелевський (1897), В. Олтушевський (1898), А. Остроградський (1899) та ін.). Ці праці дають змогу визначити пріоритет вітчизняних дослідників у відкритті ряду явищ, що відносяться до порушень мовлення. Чітко прослідковується тенденція до виявлення складних і неоднозначних зв'язків в досліджуваних явищах, що призводить до багатоаспектного вивчення наукових явищ і розгляду їх у процесі розвитку, особливості якого визначалися різноманітними факторами. Саме це багато в чому визначило специфіку вітчизняної логопатології й логопедії як окремих галузей наукових знань на даному історичному етапі [5].

Прихильниками **функціонального підходу** до вивчення порушень мовлення були І. Сікорський, В. Олтушевській, І. Хмелевський ін. Для їх наукових робіт характерним було прагнення до різнобічного і одночасно цілісного аналізу порушення мовлення. Часто у взаємозв'язку аналізуються етіологія, механізми, симптоматика, динаміка, методи попередження і подолання порушень мовлення. Багато вчених використовують принцип розвитку: порушення мовлення аналізується ними як процес, характер якого залежить багатьох факторів. Ряд авторів спеціально досліджують порушення мовлення у дітей [1; 6].

У роботі В. Ф. Олтушевського (1898) формулюються об'єкт і предмет логопатології, розробляється її система. Починають використовуватися різні методи дослідження: емпіричні (в основному спостереження), організаційні (порівняння різних форм порушень мовлення, описуються норма та порушення мовлення), інтерпретаційні (аналіз наукових фактів в структурі чітко визначених теорій) і статистичні методи. Проте подолання (корекція) порушень мовлення досі носить симптоматичний характер з використанням механічних методів. І лише поодинокі автори починають розробку етіопатогенетичних підходів до подолання порушень мовлення та враховують особливості етіології, механізмів, симптоматики, динаміки порушень мовлення тощо.

Логопедія, як самостійна спеціальна педагогічна наука, яка формується в цей історичний період на базі накопичених знань з логопатології, бере до уваги багато анатомо-фізіологічних та соціально-психологічних чинників порушень мовлення, серед яких особлива роль відводиться особливостям особистості і явищам мікросоціального середовища. Саме ці чинники впливали на розробку педагогічних методів подолання порушень мовлення, які характерні для логопедії.

Починаючи з 1890-тих років в працях вітчизняних науковців, що стосувалися порушень мовлення аналізуються вже всі форми порушень мовлення (М. Богданов-Березовський, 1909; Г. Неткачев, 1909–1913; Г. Трошин, 1915; С. Доброгаєв, 1922 та ін.). Відбувається становлення міждисциплінарного підходу до аналізу порушень мовлення, який враховує вплив на нього різноманітних факторів. Домінантним після спостереження стає *функціональний напрямок вивчення порушень мовлення*, що характеризується реалізацією принципів системності, розвитку, співвідношення мовленнєвих та немовленнєвих процесів, особистісний принцип тощо. Виділяються різноманітні підходи до вивчення порушень мовлення: **фізіологічний** (С. Доброгаєв та ін.), **неврологічний** (М. Кроль, А. Кожевников та ін.), **психологічний** (Г. Неткачев та ін.). Посилюється увага до порушень мовлення у дітей (Г. Трошин, М. Богданов-Березовський, Г. Неткачев та ін.) [4–5].

Використовуються різні методи дослідження порушень мовлення, серед яких широко починає застосовуватися *експеримент*, що значно підсилило якість наукових робіт про порушення мовлення. Основними методами подолання порушень мовлення стали етіопатогенетичні, системні та комплексні методи, а симптомологічні та механічні почали використовуватися значно рідше [1; 4].

Отже, аналіз наявних літературних джерел засвідчив, що саме на початку другої половини XIX – кінець XIX століття спостерігалось формування громадської і наукової думки про необхідність навчання і виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Ще

в дореволюційні часи вчені та громадськість неодноразово звертали увагу на необхідність організації корекційної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку, зокрема логопедичної допомоги дітям з важкими порушеннями мовлення, на різноманітних наукових конференціях, з'їздах, висвітлювали це питання в наукових монографіях та періодичних виданнях. Саме це і посприяло можливості розробки та наукового обґрунтування нових напрямів корекційної допомоги особам з порушеннями психофізичного розвитку. [3] Однак, Петровський С.Й. зазначає, що в дореволюційні часи масові теоретичні дослідження в галузі спеціальної освіти не проводились, оскільки не існувало окремих централізованих науково-дослідних закладів [1].

За даними історико-педагогічних досліджень, **після революційних подій 1905–1907 років** в Україні намітились прогресивні тенденції в розвитку вищої педагогічної освіти, і, як наслідок, наукової діяльності на базі вищих навчальних закладів. **У 1905 році** почали діяти **Київські приватні загальноосвітні вечірні жіночі курси А. В. Жекуліної**, **у 1906 році** – **Київські вищі жіночі курси**, **в 1907 році** – **Київський Фребелівський педагогічний інститут**, **в 1909 році** – **Київський учительський інститут**. Цей період характеризується появою нових демократичних концепцій розвитку педагогічної освіти, а також різноманітних авторських теорій [2; 5].

Початком організації вищої дефектологічної освіти в Україні можна вважати саме **відкриття у 1908 році Фребелівського жіночого педагогічного інституту** в м. Києві, де вперше в Україні розпочалася підготовка вчителів-дефектологів. Засновником і першим директором цього інституту був професор І. О. Сікорський, завідувач кафедри психіатрії і нервових хвороб Київського університету св. Володимира [1; 3].

Література:

1. Бондар В. І. *Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці* : навчальний посібник. К. : Наш час, 2005. 176 с.
2. Гладуш В. А. Розвиток теорії логопедії в Україні: історичний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3. С. 442–450.
3. Ковальчук Ж. М. Передумови становлення теоретичних основ спеціальної освіти в Україні у першій половині ХХ століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2018. № 36. С. 62–68.
4. Ковальчук Ж. М. Становлення та розвиток спеціальної освіти в Україні: історичний огляд. *Науковий часопис Національного педа-*

гогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2017. № 33. С. 31–36.

5. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка, олігофренопедагогіка. Підручник. Частина I. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Колбіна Л. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічних технологій початкової освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Одним із провідних завдань сучасної системи освіти в Україні є підготовка кваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців спеціальної освіти, здатних сприймати й екстраполювати новий досвід у свою професійну діяльність. Особливістю сьогодення є реорганізація системи спеціальної освіти, створення в країні альтернативних моделей соціально-педагогічної та психологічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, вирішенні питань реалізації їх права на вільний вибір отримання освіти. Тому актуальною є підготовка майбутніх логопедів, які є компетентними у таких умовах освітнього середовища.

У зв'язку з активним впровадженням інклюзивної форми навчання в заклади освіти, наразі виникла потреба у якісній підготовці майбутніх логопедів до професійної діяльності.

Різні аспекти проблеми формування інклюзивної компетентності у майбутніх логопедів до професійної діяльності висвітлено у працях: І. Бех, В. Боднар, М. Деркач, В. Зосенко, А. Колупаєва, С. Максимюк, С. Миронова, Н. Мойсеюк, В. Синьов, Є. Синьова, Г. Соколова, Н. Софій, Н. Пахомова, Т. П'ятакової, Н. Фіголь, С. Федоренко, І. Хафізулліної, М. Чайковського, М. Швед, М. Шермет та інші.

Таким чином, значна кількість наукових досліджень з питань формування інклюзивної компетентності у майбутніх логопедів до професійної діяльності, дає нам можливість розкрити ще не вивчений потенціал у професійному становленні логопедів як компетентних фахівців ХХІ ст. і потребує додаткових досліджень.